

*Спеціалізованій Ученій раді
Д 44.877.01 ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет
економіки і торгівлі»,
36014, м. Полтава, вул. Ковалю, 3*

ВІДГУК

Попадинця Назарія Миколайовича – офіційного опонента кандидата економічних наук, на дисертацію **Анопія Геннадія Вікторовича «Формування ефективної системи торговельного обслуговування в умовах розвитку сільських територій»**, представлену на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

1. Актуальність теми дослідження

Структурні зрушення в економіці України вимагають переосмислення стратегічних перспектив розвитку всіх видів економічної діяльності. Воно має здійснюватись, виходячи з загальноцивілізаційних перспектив розвитку людства (з орієнтацією на концептуальні засади сталого розвитку) та з чітким дотриманням національних інтересів і ресурсних можливостей країни. Нинішня виключна спрямованість на сферу послуг, зокрема торгівлю, що дозволяє одержувати прибутки в більш короткочасному періоді, активно далі посуває пріоритет розвитку внутрішньої торгівлі, у тому числі в сільській місцевості. Адже домогосподарства сільської місцевості є одними з найважливіших суб'єктів ринкової економіки, оскільки одночасно є споживачами і виробниками суспільних благ. Їх вплив є досить вагомий як на мікро-, так і макрорівні, адже розвиток споживчої поведінки сільських жителів має цілу низку відмінностей, викликаних економічними, соціальними і культурними особливостями сільських територій. Особливе місце в соціально-економічному розвитку села належить торгівлі, оскільки вона забезпечує населення товарами

та послугами. Саме торгівля найповніше відображає процеси ринкових відносин у сільській місцевості.

Тому автор об'єктом і предметом дисертації обрав суспільно значиму проблему, наукове розв'язання якої є як ніколи на часі, адже дозволяє вирішити важливе наукове завдання – обґрунтування теоретико-методичних і науково-прикладних засад формування ефективної системи торговельного обслуговування в сільській місцевості в умовах активізації розвитку сільських територій України.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами

Актуальність теми дослідження підтверджується її тісним зв'язком з основними положеннями Законів України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції», «Про споживчу кооперацію», «Про захист прав споживачів», проекту закону України «Про внутрішню торгівлю» та положеннями, визначеними «Стратегією розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р.» (проект).

Дисертація містить результати досліджень автора, які проводилася відповідно до плану науково-дослідних робіт Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України «Теоретичні і прикладні засади створення умов ефективного використання конкурентних переваг регіональної економіки» (державний реєстраційний номер 0115U001283) та Львівської комерційної академії «Стратегія управління економічним потенціалом на підприємствах торгівлі» (державний реєстраційний номер 0110U06832); «Трансформації внутрішньої торгівлі та сфери послуг на інноваційних засадах» (державний реєстраційний номер 0112U003207).

3. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і пропозицій здобувача

Дисертація Г. В. Апопії є науковим дослідженням, у якому набули

подальшого розвитку теоретичні, методологічні та прикладні аспекти формування ефективної системи торговельного обслуговування в сільській місцевості в умовах активізації розвитку сільських територій України.

Автор дисертації чітко сформулював мету, завдання дослідження, виділив особистий внесок у розробку обраної проблематики, виважено підійшов до обґрунтування основних напрямів дослідження.

Дисертація добре структурована, розділи роботи логічно взаємозв'язані і становлять цілісне наукове дослідження з питань обґрунтування теоретико-методичних і науково-прикладних засад формування ефективної системи торговельного обслуговування в сільській місцевості.

У теоретичному плані представлена до захисту робота має наукову цінність і новизну. У дисертації передусім обґрунтовано підходи до дослідження поняття «сільська торгівля» (с. 12-24), на основі чого виокремлено власне бачення цього поняття (с. 16). Вдале застосування наявного понятійно-термінологічного апарату щодо визначення поняття «сільська торгівля» (с. 13-30) дало можливість визначити засади розвитку системи торговельного обслуговування в сільській місцевості (с. 29).

Заслугує на увагу сформоване автором соціально-економічне середовище розвитку системи торговельного обслуговування, його склад і структура (с. 36-37), яке показує, що під впливом зовнішнього середовища відбувається витіснення кооперативної торгівлі з традиційного для неї сільського ринку, надмірного роздрібнення об'єктів торгівлі, унеможливлення спеціалізації і типізації, перегляду асортиментної політики, передислокації об'єктів торгівлі з малих поселень, де торговельна діяльність об'єктивно збиткова.

Автором запропоновано систему державного регулювання і підтримки торгівлі в сільській місцевості (с. 63) вплив основних суб'єктів у якій здійснюється через різноманітні форми і методи з використанням різних інструментів, які регулюють не лише систему торговельного обслуговування,

але й зовнішнє середовище, а також сформовано основні напрями державної підтримки системи торговельного обслуговування в сільській місцевості (с. 67).

В аналітичній частині роботи цінним, на наш погляд, є визначення стану розвитку системи торговельного обслуговування в сільській місцевості, що характеризується високою динамікою товарообігу (с. 80), товарним насиченням сільського ринку, структурними змінами в товарообігу, розширенням мережі об'єктів роздрібно́ї торгівлі (с. 86-89).

Позитивним є те, що для визначення потенціалу сільської торгівлі та ефективності його використання автором побудовано структуру сукупного потенціалу торгівлі (с. 89-93), з'ясовано вплив організаційно-управлінських ресурсів на розвиток і діяльність сільської торгівлі (с. 104), побудовано функціональну структуру об'єктів торгівлі в організованому секторі на селі (с. 106), яка проявляється у поділі об'єктів торгівлі за видами і підвидами діяльності.

Особливо важливим є дослідження територіальної доступності сільського населення до торговельних послуг (с. 112-126), що показує асиметрію економічного розвитку регіонів і строкатість поселенської структури, які і зумовлюють суттєву регіонально-територіальну диференціацію у рівнях доступності сільського населення до торговельних послуг.

Позитивним є те, що в процесі вивчення особливостей формування ефективної системи торговельного обслуговування на сільських територіях автором була сформована концептуальна структурна модель сільської торгівлі (с. 135), яка включає кілька видів торгівлі, частина з яких традиційно розвивається у сільській місцевості, а інші тільки формуються.

Автором запропоновано стратегічні пріоритети формування системи торговельного обслуговування у складі сільського ринку (с. 145-168), на основі яких формується новий ринок – «сільський ринок», який можна трактувати як окрему сферу прояву і реалізації сукупності соціально-економічних відносин з приводу обміну у товарно-грошовій формі товарів, аграрної продукції, продуктів її переробки, послуг у межах сільської місцевості.

Авторський підхід до вдосконалення інституціонального та організаційно-економічного забезпечення розвитку системи торговельного обслуговування на селі (с. 168-185), що поєднує в собі ефективне функціонування сільської торгівлі, що залежить від впливу численних чинників соціально-економічного, науково-технічного, організаційного, правового і фінансово-економічного характеру, дозволив побудувати структурну модель інституціонального забезпечення розвитку і функціонування сільської торгівлі (с. 171).

Достовірність і наукова обґрунтованість викладених у роботі висновків і наукових пропозицій забезпечується використанням у процесі дослідження широкого спектру літературних джерел і статистичних матеріалів. У процесі підготовки дисертації використано 234 літературних джерела, серед яких праці провідних зарубіжних і вітчизняних учених, методичні розробки науково-дослідних інститутів, міжнародних організацій, матеріали науково-практичних конференцій. Обґрунтованість та аргументованість одержаних результатів базується на опрацюванні значної за масштабом інформаційної бази нормативно-правових і методичних матеріалів, а також положень та інших документів.

4. Найбільш вагомі результати дослідження, їх наукова новизна та практичне значення

До найвагоміших наукових результатів дисертації належить:

– визначено теоретико-методичні засади розвитку села на сучасному етапі, що дозволило виявити переважання деяких концептуальних підходів («розвитку аграрного сектору», «розвитку сільських територій», інтегрований – «сільського розвитку»), які відображені в державних стратегіях і програмах;

– обґрунтовано структуру середовища розвитку сільської торгівлі на засадах просторового розвитку систем з вивченням зовнішньої і внутрішньої структури, що дозволило виявити глибинні процеси структурних змін і трансформацій у різних видах середовищ і визначити їх вплив на розвиток і

функціонування торгівлі;

- доведено, що торгівля в сільській місцевості має стати об'єктом державного регулювання і підтримки, виходячи з активної її участі у реалізації соціальної політики держави; функціонування в складних умовах депресивних сільських районів; в широких масштабах міжгалузевого і міжрегіонального обміну аграрної продукції;

- визначено роль торгівлі у багатофункціональній структурі економіки села, задоволенні потреб сфери особистого та виробничого споживання на селі, що зумовлює об'єктивну необхідність координації і узгодженого розвитку торгівлі в системі відносин і зв'язків сільських територій;

- встановлено, що потенціал сільської торгівлі включає різні види внутрішніх потенціалів (економічний, соціальний, техніко-технологічний, організаційно-управлінський і комерційний) і запропоновано методи і механізми ефективної реалізації сукупного потенціалу сфери торговельного обслуговування;

- доведено, що розвиток сільської торгівлі в перспективі відбуватиметься під впливом домінуючих активних стратегічних сил (соціально-економічна політика розвитку сільських територій, інноваційний розвиток економіки, посилення державного управління, прискорений розвиток аграрного ринку, глобалізація товарних ринків), які визначатимуть пріоритети її соціально-економічного, організаційно-структурного та техніко-технологічного розвитку;

- запропонована концептуальна структурна модель сільської торгівлі, яка містить види торгівлі, характерні для сільської місцевості, організаційно-правові форми, об'єкти торгівлі та інфраструктурного забезпечення;

- запропоновано шляхи вдосконалення і оновлення правової бази розвитку торгівлі, створення нормативної бази, стандартів обслуговування, гармонізації законодавчо-нормативних актів з відповідними документами Євросоюзу.

На основі узагальнення результатів дослідження автором зроблені змістовні висновки і конкретні пропозиції, що визначають економічний напрям

дисертації і мають практичне та наукове значення у розвитку галузі економіки за напрямом – економіка та управління національним господарством.

Практичне значення основних положень дисертації Г. В. Апопія визначається тим, що використання розробок і пропозицій автора дозволить підвищити ефективність функціонування системи торговельного обслуговування в умовах розвитку сільських територій.

5. Значимість результатів дослідження для науки і практики та повнота їх висвітлення в опублікованих працях

Результати дослідження мають як теоретичну, так і практичну значимість. Вони розвивають наукові основи, розширюють межі пізнання предмету дослідження і, відповідно, збагачують науку про ринки реального сектору економіки та особливості системи торговельного обслуговування в умовах розвитку сільських територій. Практичне значення отриманих результатів і висновків полягає у тому, що побудовані на їх основі підходи, методики, алгоритми, рекомендації спроможні забезпечити стійкий розвиток і формування ефективної системи обслуговування і підвищення рівня обґрунтованості прийняття рішень у процесі управління розвитком торговельного обслуговування на сільських територіях.

Найважливіші результати дослідження впроваджені на регіональному рівні, у науковій та освітній сфері.

Результати дослідження опубліковані в 14 наукових працях (серед яких 7 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття – у зарубіжному виданні, 1 підрозділ колективної монографії, 5 тез доповідей за матеріалами конференцій) загальним обсягом 4,8 д.а.

Обсяг друкованих праць і їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Наведені публікації відображають основний зміст дисертації і отримані автором наукові результати.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам

За структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає вимогам, встановленим МОН України до кандидатських дисертацій. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації складає 239 сторінок комп'ютерного набору, з яких 189 сторінок основного тексту. Робота містить 35 таблиць, 29 рисунків; 22 додатки; список використаних джерел налічує 234 найменування на 16 сторінках.

7. Дискусійні положення і зауваження щодо змісту дисертації

Разом з позитивною оцінкою дисертації у ній містяться окремі недоліки та дискусійні положення. Зокрема:

1. Недостатньо розкритим залишається питання щодо визначення територіального розвитку системи торгівлі в сільській місцевості. Автором визначено: забезпеченість сільського населення торговельними площами магазинів (с. 115); динаміку індексів споживчих цін в регіонах України (с. 119); рівень споживання продуктів харчування сільським населенням (с. 122); однак відсутні дослідження про систему торгівлі в гірських поселеннях, визначення її особливостей і переваг. Також варто було б провести географічне дослідження, де більше розвинена сільська торгівля, можливо, у розрізі макрорегіонів.

2. Не погоджуюсь з твердженням про низьку купівельну спроможність (забезпеченість) (с. 132-141; с. 181) сільського населення (особливо сіл Західної України). Більшою є проблема з малою забезпеченістю потреб у товарах і послугах населення у сільській місцевості, що спричинено відсутністю необхідних торговельних об'єктів на території сіл чи віддаленістю села від районних центрів чи містечок.

3. Визначена у дослідженні автором група взаємодіючих інтересів в інституціональному середовищі функціонування сільської торгівлі є дещо фрагментарною (с. 169). На наш погляд, окремою ланкою такої групи мають бути виробники продукції, яку можна зреалізувати на сільському ринку.

4. У дисертації автор зазначив як одне із завдань запропонувати шляхи і механізми підвищення рівня соціально-економічної ефективності функціонування сільської торгівлі. Проте, на наш погляд, це питання є не повністю висвітлене (с. 177). Авторіві варто було б глибше розкрити соціальні аспекти ефективності крізь призму розвитку сільських територій.

5. У дисертації обґрунтовано формування сільського ринку під впливом стратегічних сил і розкрито сутність такого ринку (с. 154-155), однак для більшої переконливості слід навести ознаки сільського ринку, які відображують його особливості.

Проте вказані недоліки та дискусійні положення не мають принципового характеру та не зменшують загальної позитивної оцінки виконаного дослідження, його теоретичної та практичної значущості.

8. Загальний висновок

Дисертація Геннадія Вікторовича Апопія «Формування ефективної системи торговельного обслуговування в умовах розвитку сільських територій» є самостійним і завершеним науковим дослідженням. Дисертантом отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати та зроблені відповідні висновки, що дозволяють стверджувати про вирішення автором поставлених у роботі наукових завдань.

Дисертація відповідає спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Порядок викладу наукових результатів, зміст, структура, об'єм і оформлення дисертації відповідають вимогам, що виносяться до дисертацій на отримання наукового ступеня кандидата економічних наук.

Автореферат мірі повною мірою висвітлює основні наукові й практичні положення дисертації.

На підставі вище викладеного вважаю, що дисертація Геннадія Вікторовича Апопія відповідає вимогам, що викладені у п. 9, 11 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів

України від 24 липня 2013 р. №567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

**кандидат економічних наук,
науковий співробітник відділу
регіональної економічної політики
ДУ «Інститут регіональних
досліджень ім. М. І. Долішнього
НАН України» (м. Львів)**

Н. М. Попадинець

